

Kamu maliyesi, ekonomisi ve kentsel ulaşım

Öğrenciler yurtsuz/ barınsız, kiralar çok yüksek ve gıda fiyatları doruklardan doruklara sıçramaktaysa, hiçbir belediye başkanı gerekçesi ne olursa olsun, belediye bütçesi ne durumda olursa olsun kent-içi ulaşım yapıları zamları açık alınla savunamaz

Akın Atauz

16/04/2022

aatauz@yahoo.com

Kamu maliyesine girişte mallar ve hizmetlerin genel olarak ikiye ayrıldığı belirtilir.

- Kamusal mal ve hizmetler ile
- Özel mal ve hizmetler.

Ancak bu ikisinin arasında daha karmaşık bir konu olan

- Yarı-kamusal mal ve hizmetler de söz konusu olabilir.

Kavramların net olarak kristalleştiği ilk ikisiyle yetinecek olursak, kamusal mal ve hizmetler sağlayacağı yarar bölünemez/ bireyin özel doyumuna indirgenemeyecek veya indirgenmesi zor olan, bu nedenle de birimlere ayrılarak fiyatlandırılması ve parçalanarak pazarlanması zor olan, zaten kar amacıyla değil, kamusal yarar amacıyla üretilen, sağladığı yararlar dışa saçılan ve bu nedenle de finansmanı için farklı bir yaklaşım gereken mal ve hizmetlerdir. Kamusal malların bu özellikleri çoğu kez kamusal malların bir tekel niteliğinde olması (örneğin bir metro hattının ancak biricik olması) sonucunu yaratır.

Yaygın olarak neredeyse bütün ülkelerde gördüğümüz (eğer neoliberalizm çağının şiddetli yıkıcılığından kendilerini koruyabilmişlerse) temel eğitim, sağlık, altyapılar,

adalet ve her devletin sağlarken denetimi altında tutmaktan çok hoşlandığı güvenlik ve savunma vb., kamusal mal/ hizmetlerin tipik örnekleridir.

Kamusal hizmetin finansmanı

Kentlerde sağlanan hizmetlerin pek çoğu da aslında kamusal mal/ hizmet niteliğindedir: Kentsel altyapılar (su ve kanalizasyon, temizlik ya da atık bertarafı, ulaşım/ kamusal ulaşım-özellikle raylı ulaşım sistemleri) altyapısı, parklar-yeşil alanlar/kent içi ağaçlıklar-korular-ormanlar ve dinlenme-spor alanları, bazı durumlarda barınma /konut, temel gıda ve beslenme, yaygın eğitim, sosyal yardım programları vb. genellikle belediyelerin sunduğu kamusal mal/ hizmetlerdir. Böyle baktığımızda iklim değişikliğine karşı uygulanacak programların çoğunun da belediyelerin sağlaması gereken kamusal mal/hizmetlerin niteliğinde, niceliği ve sunuluş biçimleri/ düzenlemeleriyle ilgili olduğunu kolayca görürüz.

Peki, bu kamusal mal/ hizmetlerin üretimi-yatırım-işletme-bakım giderleri vb. nasıl karşılanacak? Kim ödeyecek ya da kim ödemeli bu maliyetleri? Burada da genel kural, kamusal mal/ hizmetlerin finansmanı için kamusal kaynakların kullanılmasıdır. Yani genel olarak yönetim biriminin (merkezi veya bölgesel/yerel) topladığı vergi ve diğer gelirlerinin bir btye göre kamusal malların üretimini finanse etmesidir.

Kimin, nasıl ödeyeceği, politik bir karar

Kamu mal/ hizmetleri ile ilgili bu girişten yararlanarak kent-içi ulaşım konusuna geldiğimizde, önce bu hizmetin sağladığı yararın parçalara bölünebilmesi ya da kişisel bir doyum sağlayabilmesi özelliği var. Yani bir kanalizasyon sistemi gibi değil. Yol altyapısı veya raylı sistem altyapısı gibi değil. Diğer yandan bu hizmetin tüketimi kişisel olmaktan çok kolektif bir tüketim. Ulaşım aracı ne kadar küçük olursa olsun bireye değil, mal/hizmeti kullanan topluluğun rtalama yararına göre düzenlenerek sunuluyor.

Bu özellikleri nedeniyle kent-içi ulaşım genellikle yarı-kamusal bir hizmet olarak sınıflandırılıyor. Dolayısıyla bu yarı-kamusal hizmetin finansmanı da kendine göre özellikler taşıyabilir. Yani oluşan maliyet, bütünüyle hizmetten yararlanana ödetilebileceği gibi hiçbir ödeme olmaksızın da sunulabilir. İşte bu seçeneklerden biri ya da arasındaki herhangi bir düzeyin belirlenmesi, bir “politika” sorunudur. Yerel politikacılar kentteki hangi kamusal mal ve hizmetlerin, hangi türde bir finansmanla sağlanacağı ve hangi kesimlere/ nasıl sunulacağı konusunda karar verirler.

Ekonominin genel yapısı ve genel dengeleri, güncel performansı –enflasyon, paranın değeri, kredi/ sigorta sistemleri vb. ile kurulu hukuk sistemi, yasalar/ mali hükümler, elbette genel olarak yerel yönetimlerin temel mali yapısını belirler. Ne yapabilecekleri, ne kadar yapabilecekleri, sonuç olarak mevcut mali yapılar ve beklentilerle sınırlıdır ve politikalarını ancak buna göre yürütebilirler.

Neoliberal sistemde kaynakların kullanımı

Ancak hemen burada söylemek gerekir ki finansal durum, yasal durum vb. kadar, belki onlardan da önce her politikacı içinde bulunduğu ideolojik atmosfere/ politikanın bağlı olduğu değerler sistemine/ politik belirlenişe göre de karar verir.

Neoliberal yaklaşımın nerdeyse mutlaklaştığı, bütün değerlendirme kurallarının ve ölçülerinin sadece neoliberal ekonominin düşünme ve karar kalıplarına göre oluştuğu bir sosyo-politik atmosferde çelikten örülmüş bu sıkı ağda kamusal yarar, sınıfsal durum, yoksullaşma ve aşırı sermaye birikiminin sınırsızlaşması ve taleplerinin otoriterleşerek dikte edilmesi vb. elbette söz konusu olamaz.

Yerel politikalar da ancak bu neoliberal çerçevenin içindeyse politika olarak kabul edilir ve Türkiye'nin de, hatta neredeyse dünyanın bütün kentlerinin gündelik yaşamı bu yaklaşımın çeşitli tonlarındaki yönetme/ hizmet sunma/ hizmetin fiyatlandırılma kalıpları içinde gerçekleşir. Bu tür politika yapmak, yani sadece neoliberal ekonominin sınırları içindeki hareket alanına göre düşünmek ve uygulamak, bir anlamda politika dışı olmak ya da ("post-modern"den esinlenerek) post –politik (ya da siyaset dışı) belediyecilik olarak görülebilir.

Buraya kadar belki pek fazla şaşırarak bir şey yok. Ama bu belediyeciliği eğer kendilerini (bir anlamda) sosyal demokrat belediyeciler olarak sunmuş, **İstanbul/ Ankara/ İzmir** vb. belediye başkanları savunuyorsa, içinde bulunduğumuz durum giderek tuhaflaşıyor demektir. Üstelik bu belediye başkanları eğer ülkeye "başkan" adayı olabilirlerse, nerdeyse Türkiye toplumlarının geneli için tek "kurtuluş" olarak değerlendirilmekte olan kişilerse, ülke için, toplumun ezilen/ sömürülen ve sürekli olarak yoksullaştırılan kesimleri için nasıl bir umudumuz olabilir ki? İklim değişikliğinin gerektirdiği kamusal politikaları, (neoliberal kalkınmaya ayrılmayacak) kaynakların kamusal amaçlar için kullanılabilmesi olasılığını nasıl bekleyebiliriz ki?

Kent-içi kamusal ulaşım için yoksullukları, öğrencilerin içinde bulunduğu durumu ve mücadeleyi, kamusal yararı/ öncelikle en çok gereksinimi olan gruplardan başlayarak yeniden ve cesaretle kurma arayışını, kendi denetleyebildikleri kadarıyla da olsa kamusal kaynak kullanımda düşünebilecekleri “eşitleme ödemeler” (“*Perequation*”) türü politika yapma biçimlerini hiç düşünmeksizin (yani gerçek anlamda politika yapmaksızın) savunan “kurtuluşun umutları” bu ülkeyi nasıl düze çıkarabilirler?

Zamları savunarak ‘politika yapmak’

İstanbul Belediye Başkanı’nın kamusal ulaşım zamları sorunu karşısında içine düştüğü zavallı ve gülünç durum, kentler/ ülke ve İstanbul için ne kadar düş kırıcı ve yüz kızartıcı... Gerçekte Ankara için de durum aynı... Her yönetici, sorumlusunu bir başkası ilan ettiği zamları savunarak, “politika yaptığını” zannediyor. Bu ancak ve sadece, neoliberalizmin bütün mide bulandırıcı kuralları ve ideolojik hegemonyası, “gerçek” ve ona uyum da “gerçekçilik” olarak düşünülüyorsa olasıdır.

Eğer öğrenciler yurtsuz/ barınaksız, kiralar çok yüksek ve gıda fiyatları doruklardan doruklara sıçramaktaysa, hiçbir belediye başkanı gerekçesi ne olursa olsun, belediye bütçesi ne durumda olursa olsun kent-içi ulaşım yapılan zamları açık alınla savunamaz. Eğer aklına bu zamları savunmaktan başka bir politika geliştirme olasılığı gelmiyorsa bile, bunu araması gerektiğini söyleyerek bir cehenneme çevrilmiş kentsel yaşamı biraz olsun kolaylaştırabilmek için çabalayacağına söz vererek ve özür dileyerek yöneticiliğine devam etmesi gerektiğini anlayabilmeli...

Kentteki yaşam ne yazık ki “umudumuz olan yöneticilerin” bulunduğu kentlerde umudumuzu daha çok kırarak sürüyor...

Akin Atauz